

FOLKOPERAN

Normbrytande Violetta

Det är vanligen kungar som avporträtteras på stegrande muskulösa hingstar. Bilden signalerar makt och myndighet. Prinsen på den vita hästen berättar om målet för den unga kvinnans drömmar. Men i Folkoperans uppsättning har vi plötsligt en naken Violetta som rider en vit hingst... Kan verkligen en naken kvinna till häst mana fram associationer om makt och myndighet och om begärets längtan?

Bilden skaver och stör. Varför?

Ett svar gavs under ett seminarium vid en internationell konferens om sexualitet i Rovaniemi i juni 2015. Några unga forskare från olika länder diskuterade kvinnors sexuella begär i vår egen samtid: som den framställs i nytgivnen hajpad skönlitteratur, som den framträder bland unga heterosexuella vid förhandlingar om kondomanvändning och som den beskrivs i rådgivningsspalter i tidningar riktade till unga kvinnor. Deras material visade entydigt att unga kvinnor uttrycker sitt begär genom att göra sig begärliga för den de vill ha. De tar för sig genom att få någon att begära dem – deras del i begärsspelet kan vara iögonfallande eller subtilt, men skam vilar vid den kvinna som riktar sitt begär direkt och utan omsvep tar vad hon vill ha. Seminariet slutade med att en ung person ställde den enkla frågan: Får kvinnan vara ett sexuellt subjekt? Frågan hänger kvar i luften då vi lämnade rummet.

Begär och makt

Under sommaren frågade jag kvinnor i bekantskapskretsen om de kan vara ett sexuellt subjekt, om de kan ta för sig av den de vill ha. De svarar alla ungefär "Nä inte jag, men det är ju jag." Kvinnor som riktar sitt begär direkt och går in för att få vad de vill ha – som tar det sexuella subjektets plats – associeras inte med en naken kvinna till häst. Istället kan deras uppvaktande kallas "gränslöst", "aggressivt", "slampigt", "äckligt", "skamlöst" och annat som sätter gränser för hur kvinnor tillåts visa sina begär. Eller så väcker hennes oöverträffade esprit eller dådkraft inga som helst erotiska intressen i heterosexuella sammanhang. Bland kvinnor som dras till andra kvinnor eller män som dras till män finns inte heller någon opåverkad utgångspunkt i begärspels kombinationer av inre längtan och

FOLKOPERAN

yttre tryck, av subjekt- eller objektskap. Begär har med makt att göra och både män och kvinnor begär sådant som gör att vi känner oss mäktiga, värdefulla.

Och varje tid har sitt pris för att överskrida gränserna för det önskade, sina sårande ord, sina mothugg, sin tystnad.

Brytningstid

Traviata skrevs i en europeisk brytningstid. Artonhundratalets urbanisering och industrialisering medförde en social och ekonomisk mobilitet som tidigare inte varit möjlig. Nya sociala skikt och roller sökte sina former samtidigt med demokratiseringsprocesser och uppgörelser med normer som funnits innan. Det kanske viktigaste som hände för Europas allmänna utveckling under denna period var att kvinnor slutade att föda barn i en strid ström från första menstruationen till klimakteriet. I klartext betyder detta att människor i Europa började använda barnbegränsningsmetoder. För att detta skulle vara möjligt krävdes samtal mellan parterna, förhandlingar om hur och när eller var – eller inte alls. Nya sexuella uppförandekoder etablerades. Hur skulle ett sexuellt begär få visas och av vem? Hur skulle nej uttryckas? Eller ja? Vilka fick betala dyrast för normbrotten? Vem dog i barnsäng?

Sexualiteten reglerades tillsammans med kön. Fram till 1920 miste gifta kvinnor i Sverige rätten att utföra vissa arbeten som de som ogifta utövade. Att inte gifta sig medförde därmed ett arbetsliv och ekonomisk självständighet. Under tiden för Traviatas tillkomst kunde kvinnor från de lägre skikten röra sig i det offentliga rummet för att utföra sina arbeten, medan borgerskapets kvinnor rörde sig i det privata rummet – i det rum där salongskulturen fötts och där Violetta verkade.

Också i varje senare uppsättning av Traviata ser vi dessa förhandlingar om sexuella normer – inom och mot de ramar som ges av varje tids regleringar av maskulint respektive feminint handlingsutrymme. Ta hästen på scenen. År 1934 upptäckte hormonforskningen att maktens symbol, den stegrande hingsten, dominerades av hormonet östrogen. Det så kallade feminina könshormonet. Den stegrande hingsten kunde därmed ha blivit ett femininitetens kraftpaket, biologins symbol för feminin makt. Men var det verkligen tillåtet?

FOLKOPERAN

Har vi ens fått veta det? Och vad gör det med oss när vi idag får se detta femininitetens kraftpaket på en operascen?

Pia Laskar

*universitetslektor med särskild inriktning mot kritiska sexualitetsstudier vid tema genus,
Linköpings universitet.*